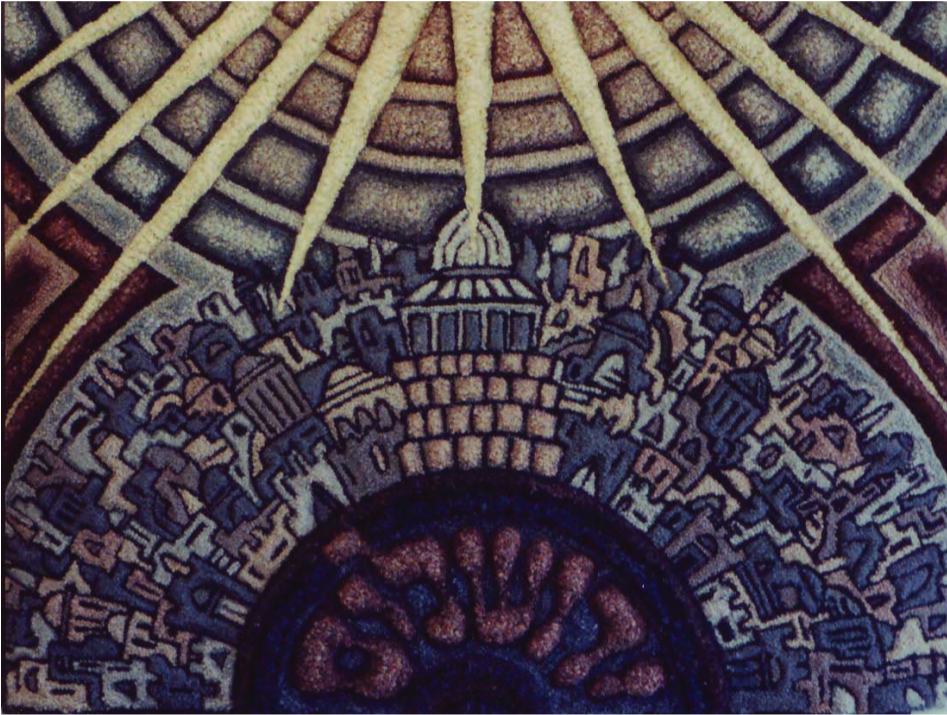

חג שחרור ירושלים: עיצובו של יום

על השיקולים, הלבטים, המחלוקות וההחלטות בדרך לקביעת יום ירושלים כיום שמחה והודיה על ידי הרבנות הראשית

צבי קרא, ירושלים, שטיח קיר

שמואל כ"ח

בשלהי חודש אייר תשכ"ז (1967), התרחש אירוע היסטורי מהגדולים והמשמעותיים ביותר בתולדות המדינה. כ"ח לחודש נכבשה ירושלים העתיקה ושחררו הר הבית והכותל המערבי. הניצחון הגדול והמהיר, שבו אירעו נסים גלויים והורחבו גבולות המדינה, עורר התלהבות והתרגשות אדירה בלב כל יהודי בארץ ובתפוצות. השמחה וההודיה הקיפו את כל שכבות הציבור, גובכלל זה הציבור החרדי. כיצד הגיבה על כך הרבנות הראשית?

כבר ביום חמישי, כ"ט באייר, בעוד המלחמה בעיצומה, החליטה הרבנות הראשית לקיים בשבת הסמוכה בכל בתי הכנסת, בארץ ובתפוצות, תפילת הודיה. למחרת, יום שישי, ראש חודש סיון, התכנסה מועצת הרבנות הראשית לישיבה מיוחדת, ובה נדונו בין היתר איסור העלייה להר הבית ואופן השמירה על הכותל המערבי ועל המקומות הקדושים שזה עתה שוחררו. הרב הראשי אונטרמן הציע לבוא בדברים עם הממשלה כדי לקבוע תאריך לציון יום הניצחון. בדברים שנשא בעצרת ההודיה בי"ד בסיון בתל-אביב הוא קבע - הניצחון המופלא עולה בגדולתו על כל מה שהתרחש בימי החשמונאים. את כ"ח באייר יש לקבוע כיום חג לדורות!

במקביל, מועצת עיריית ירושלים התכנסה לישיבה חגיגית בכ"ט באייר, למחרת איחוד העיר. חבר המועצה ב' דוברני היה הראשון שהציע לפנות לגדולי התורה ולממשלת ישראל בבקשה לקבוע יום חג בכ"ח באייר - "יום ירושלים". על פי החלטת המועצה, הוא פנה בכתב, בט"ו בתמוז, לרבנים הראשיים - וביקש שיקבעו יום זה כחג לדורות. עניין זה עלה שוב לקראת תשעה באב. לשאלות הרבות שהפנה הציבור הרחב, השיבה הרבנות הראשית: "חלילה לבטל שום דבר מסדרי האבלות, הצומות, התפילות והקנינות... א"ה נדון וייקבע בקרוב גם יום שמחה והודיה".

קביעת המועד

מחצית שנה חלפה, ההתלהבות הגדולה מהניצחון המדהים וזיכרון הניסים קצת פגו, והציבור המתין בקוצר רוח להחלטת מועצת הרבנות הראשית בנדון. המועצה קיימה דיון ראשון בנושא רק בכ"ו בחשוון תשכ"ח (1967). הרב אונטרמן הציע לקבוע את כ"ח באייר - היום שבו נכבשה ירושלים העתיקה - כיום הודיה, להחליט על כך בזריזות, להודיע על החלטה זו לממשלה ולבקשה להסכים לה. מנגד, הרב ש' ישראלי הציע כיום הודיה את ראש חודש סיון, וזאת מכמה סיבות: א. ביום זה הסתיימה המלחמה (המלחמה הסתיימה בפועל בב' בסיון). ב. כ"ח באייר קרוב ליום העצמאות. ג. מהלך זה יפתור את בעיית אמירת ההלל הנאמר ממילא ביום זה. כמו כן הוא הציע לדון בנושא זה עם רבני "אגודת ישראל" כדי "שכולם יחליטו יחד". הוחלט להקים ועדת רבנים ש"תקבע את יום הניצחון וסדריו".

בח' בטבת התכנסה מועצת הרבנות הראשית לישיבה נוספת, ובה נדונו שוב תאריכי יום ההודיה. הרב נסים, הרב ש"י זיון, הרב ח"ד הלוי והרב כ"פ טכורש תמכו בדעת הרב אונטרמן לקבוע את כ"ח באייר כיום חג היות שהייתה במלחמה הצלה ממות לחיים. מנגד, הרב ב' זולטי, הרב א' גולדשמידט והרב ס"ח עובדי תמכו בדעתו של הרב ישראלי לצייין את הניצחון בראש חודש סיון, ובכך יימנעו ריב ומדון בבתי הכנסת, שכן עד יום זה נוהגים רבים במנהגי

האבלות של ימי ספירת העומר. הרב אונטרמן דחה בתוקף חששות אלו:

יש לשים קץ לכניעה ופחד מפני מחלוקת. הלא אלו שאנו חוששין ממחלוקתם לא מכירי רים ברבנות הראשית ובהחלטותיה והם נגדנו בכל דבר... ולכן צריך לקבוע את יום כ"ח בלי חשש. ביום זה התבטא הניצחון וגדולתו, לד- עתי, כאן קרה נס של שחרור.

לאחר שנוכח לדעת שאין אפשרות להידבר בנושא זה עם רבני "אגודת ישראל", חזר בו הרב ישראלי מהצעתו המקורית. ברוב דעות הוחלט: א. לקבוע את יום כ"ח באייר כיום הודיה לקב"ה על הנסים שקרו ושאותו היום גם שוחררה ירושלים. ב. לא לפרסם בינתיים החלטה זו כי רבני בריטניה וצרפת, שביקרו בארץ, ביקשו לשתפם בקביעת סדר היום.

לאחר זמן מה פרסם הרב אונטרמן מאמר ובו ביאר את החובה לפרסם את נסי מלחמת ששת הימים. הוא הסביר שהרבנות הראשית לא קבעה יום הודיה מיד לאחר המלחמה אלא דחתה זאת ל"יום השנה", כי כך נהגו גם בימי החשמונאים לגבי חנוכה, שרק "לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל ובהודאה". הוא הודה - אין באפשרותה של הרבנות הראשית להטיל תקנת חובה על כל קהילות ישראל, לכן תצא ממנה רק הוראה: "שמצווה לקבוע את היום ההוא ליום הלל והודיה ולשמוח בתשועת ה'".

סדר התפילות

חודשיים עברו. בג' באדר התכנסה ישיבה מיוחדת, שזומנה על ידי הרב אונטרמן כדי לגבש את אופיו ומהותו של יום כ"ח באייר. הרב אונטרמן קבע שיש לתת צביון רוחני ליום בביטול מלאכה למספר שעות שבהן יתכנסו אנשים לבתי הכנסת. לדעת רבה של רמלה, הרב י' אבוחצירא: "אין יום גדול בעולם כמו יום זה!". לכן הוא הציע: א. הרבנות הראשית תחבר תפילה מיוחדת, שתיאמר לפני "ברוך שאמר" או לאחר תפילת שמונה עשרה. ב. להחליט על קריאה בתורה ועל הפטרה מיוחדת. חשובה הערת רבה של נתניה, הרב מ' לוי: "הרחוב מסתכל על הרבנים שמופיעים רק כשיש לשלול ולאסור ולא בדבר שיש לעשות לחיוב. עלינו לשנות דמות זו בעיני הציבור".

לבסוף, לאחר ישיבה שהתקיימה בי"ז באדר, החליטה המועצה:

- בתפילת שחרית - "שירת הים" פסוק בפסוק; הלל שלם בברכה; לאחר התפילה פרק ק"ז בתהילים ויום משתה ושמחה.
- לפנות לשר הדתות שיביא החלטה זו בפני הממשלה.

בהשוואה לקבלת ההחלטות של הרבנות הראשית לגבי יום העצמאות בולטים ההבדלים הבאים: א. אין כל התייחסות לתפילת ערבית, אפילו לא הוצע לאומרה במנגינה חגיגית. ב. אין התייחסות לפסוקי דמרא - אם יש לנהוג בהם כמו בהושענא רבא. ג. הפעם ההלל בברכה, ואין חילוק בין אשכנזים לספרדים הנוהגים שלא לברך על ההלל. ד. אין קטעי תפילה נוספים או מיוחדים. ה. אין התייחסות לאמירת "תחנון" ולמנהגי האבלות של ימי ספירת העומר. ו. לא נאמר שזו החלטה לדורות. ז. הפעם הרבנות הראשית הקדימה את הממשלה, שהיססה ולא התייחסה בינתיים לנושא. ח. הרבנות הראשית התייעצה בקביעת סדר היום גם עם רבנים מחוץ למועצה, מהארץ ומחוץ לארץ. ט. היה ניסיון לשתף בהחלטה גם רבנים מהציבור החרדי, למרות שהיה ברור שחלק מהם יתנגדו לכל החלטה שתתקבל.

מגמת הרבנות הראשית הייתה לפרסם את גדולת נס הניצחון במסגרת הפנימית של בתי הכנסת

והמשפחה, ולא בחגיגות המוניות בחוצות העיר. היא סברה שבסמכותה לקבוע יום חג גם ללא תמיכת הממשלה, תוך הבנה שהתמהמהות נוספת לא תביא להסכמה רחבה יותר אלא תפגע ביוקרתה ובמעמדה בעיני הציבור הרחב.

השפעה על הממשלה

בהודעה שכתב הרב אונטרמן נאמר במפורש שהחלטה זו היא "גם לתושבי ארץ ישראל וגם לאחינו בני ישראל בארצות פזוריהם". כמו כן יש בה כמה הבהרות והוספות: "יתפללו ברוב עם בבתי הכנסת ובמצב רוח חגיגי, ומצווה להשתתף בתפילה זו בהמונים"; ראוי שהרב ידרוש בעניין הניצחון המזהיר שהביא הקב"ה "שהוא כולו ממש נס למעלה מן הטבע"; אחרי תפילת "עלינו" אומרים פרק ק"ז בתהילים המדבר בקיבוץ גלויות. את ההודעה מסיימת הערה חשובה המהווה התייחסות ראשונה לימי ספירת העומר:

אין לנהוג באותו יום הגבלות של ספירה, אחרי שבכמה קהילות בישראל לא נוהגים בהגבלות אחרי ל"ג בעומר, וכל שכן שזה נדחה עתה מפני חשיבות הנס שעשה הקב"ה לעמו ישראל, בניצחונם על אויביהם ושחרורה של ירושלים עיר הקודש.

ההחלטה פורסמה לראשונה ב"סדר התפילות" שהוציא משרד הדתות באותה שנה לקראת יום העצמאות. רק בחודש אייר התפרסמו בעיתונות הפרטים שמסר הרב אונטרמן על שתי הישיבות האחרונות. בדבריו הוא הדגיש: "היום הזה נקבע רק לשנה זו ואילו לגבי השנים הבאות ידונו במיוחד". לקראת החג לא פורסמה בעיתונות הדתית כל ידיעה מטעם הרבנות הראשית, אך זו פורסמה בעיתונות הלא דתית וברדיו. ואכן, הושמעה ביקורת על הרבנות הראשית, שהכרזתה על החג לא הגיעה לידיעת הציבור הרחב, ומה שפורסם לא התאים לרוממות השעה.

לעומת הרבנות הראשית, שהייתה נחרצת בדעתה לצייין את יום השנה לניצחון בהלל ובהודיה, היו גורמים שעשו הכול כדי למנוע את החגיגות לציון איחוד העיר ברוב עם בעיר העתיקה. במשרד ראש

הממשלה חששו שהחגיגות לא יחודו העיר יפגעו ברגשות הערבים. ממשלת ארה"ב העבירה שדר מיוחד למשרד החוץ, ובו היא הביעה התנגדות נמרצת לכך. כנראה, מסיבה זו החליטה הממשלה, רק בי"ד באייר, לאחר דיון קצר, לצייין את היום רק בצורה "דתית" כדי לא להרגיז איש:

... בתפילות הודיה ליד הכותל המערבי ובבתי הכנסת בהתאם להכרזה של הרבנות הראשית. שר החינוך נתבקש להורות לבתי הספר לקיים ביום זה שעת חינוך על ירושלים בתולדות ישראל.

הפעם הממשלה נגררה אפוא אחרי הרבנות הראשית. באופן ספונטני, עשרות אלפים, בעיקר מהציבור הדתי-לאומי, עלו לירושלים כדי לחגוג יום זה בעצרות ובתפילת הודיה ליד הכותל המערבי, ובה השתתף גם הרב אונטרמן. בעצרת של צעירי המפד"ל בעיר העתיקה אמר הרב אונטרמן: "אנו חיים בימות המשיח!". הרב נסים השתתף בשוויץ בעצרת מיוחדת של יהדות אירופה לכבוד היום. עצרות עם נערכו ברחבי העיר, והיוזמה לכך באה מלמטה - מהעם!

שוב ליום העצמאות

האם האירוע הכביר של שחרור ירושלים העתיקה והניצחון המזהיר במלחמה השפיעו על החלטת הרבנות הראשית לגבי תפילות יום העצמאות ומנהגי היום? והרי היא הבטיחה בשנת תש"ט (1949) לשוב ולדון בכך כאשר ירושלים העתיקה תשוב לריבונותה של מדינת ישראל? תשובה ברורה לכך ניתן ללמוד מהאירוע הבא.

לפני יום העצמאות תשכ"ח (1968), בהשפעת נסי מלחמת ששת הימים וההתלהבות האדירה שאחזה בציבור הרחב, התפרסמה הוראה ביוזמת "איחוד בתי הכנסת בארץ", בחתימת "היכל שלמה" (שהיה גם בית הרבנות הראשית) - יש לומר בשנה זו הלל בברכה בתוספת ברכת "שהחיינו" מדין קל וחומר מ"יום ירושלים". לאחר שהובעה תרעומת על ידי רבנים רבים בעקבות שינוי מהותי זה, דרשו הרבנים הראשיים ממנהל ה"איחוד", ד"ר מ' יפה, לגנוז מיד נוסח זה, ולפרסם את ההודעה הבאה: "הורוני כב' מרן הרבנים הראשיים לישראל שליט"א להודיע לכב',